

PIOTR RUCZKOWSKI

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Status prawny ratowników górskich – wybrane zagadnienia

Abstract

The Legal Status of the Mountain Rescue Team Members – Selected Issues

The article provides an analysis of some selected legal regulations determining the status of mountain rescue team members. The author concentrates predominantly on the provisions related to requirements for candidates applying for membership of a mountain rescue team.

Candidates must meet a set of strict criteria. They must possess topographical skills related to the area in which they choose to operate and have a good mountain and medical knowledge and be physically fit. Their level of climbing skills, including safety and self-rescue skills, should be high. They are also expected to have mountain experience and know the history of an entity authorised to perform mountain rescue operations (TOPR and GOPR associations). Such requirements are justified by particularly difficult conditions in which mountain rescue operations are carried out.

Mountain rescue team members have been granted specific rights for the time of rescue activities, including protection enjoyed by public official, the right to be released from work for the time necessary for rescue activities and the right to rest after their completion.

Keywords: a mountain rescue team member, mountain rescue services, mountain safety, the Tatra Volunteer Search and Rescue, the Mountain Volunteer Search and Rescue

Słowa kluczowe: ratownik górski, ratownictwo górskie, bezpieczeństwo w górach, Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe

„Dobrowolnie przyrzekam pod słowem honoru, że póki zdów będę, na każde wezwanie naczelnika lub jego zastępcy – bez względu na porę roku, dnia i stan pogody – stawię się w oznaczonym miejscu i godzinie i udam się w góry celem niesienia pomocy ludziom jej potrzebującym. Postanowień statutu GOPR będę przestrzegał ściśle, polecenia naczelnika, zastępców, kierowników wypraw i akcji będę wykonywał rzetelnie, sumiennie i gorliwie, pamiętając, że od mego postępowania zależy zdrowie i życie ludzkie. W pełnej świadomości przyjętych na siebie trudnych obowiązków i na znak dobrej woli powyższe przyrzeczenie przez podanie ręki naczelnikowi potwierdzam” (§ 11 ust. 2 Statutu GOPR).

1. Zagadnienia wstępne

Nie ulega wątpliwości, że ratownictwo górskie zajmuje szczególne miejsce na mapie służb ratowniczych w kraju. Stale rosnąca liczba turystów odwiedzających nasze góry, a co za tym idzie – zwiększająca się liczba wypadków i innych zdarzeń z ich udziałem, sprawiają, że ochrona życia i zdrowia ludzkiego w górach nabiera szczególnego znaczenia. Ochrona życia i zdrowia ludzkiego w górach należy m.in. do wyspecjalizowanych służb ratunkowych, a mianowicie do Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego (GOPR) oraz Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego (TOPR)¹. Szczególnie trudne warunki prowadzenia działań ratowniczych w górach wymagają odpowiedniego przygotowania teoretycznego i praktycznego, dlatego zadania w tym zakresie powierza się wyspecjalizowanym grupom ratowniczym, jak wspomniane GOPR i TOPR².

Niniejszy artykuł porusza problematykę statusu prawnego ratowników górskich. Bez pretensji do wyczerpania tematu, poddano w nim analizie tylko niektóre zagadnienia, w tym formalnoprawne przesłanki uzyskania statusu ratownika górskiego oraz reżym prawny podejmowanych przez ratowników górskich czynności i działań.

2. Zagadnienia szczegółowe

Problematykę statusu prawnego ratowników górskich wypada rozpocząć od definicji ratownika górskiego. Definicja legalna ratownika górskiego znajduje się w art. 2 pkt. 9 ustawy z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach

¹ Na temat gezy tych organizacji zob. A. Marasek, *Bezpieczeństwo w górach. Ratownictwo*, Kraków 2002, s. 5 i n.; A. Marasek, Z. Stanisławski, *Bezpieczeństwo. Ratownictwo*, Kraków 2011, s. 6 i n.; „Na każde wezwanie...”. *Pięćdziesiąt lat działalności Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego 1952–2002*, red. A. Jonak, Kraków 2002, s. 10 i n.; S.A. Jawor, *Początki polskiego ratownictwa w Karkonoszach [w:] 50 lat ratownictwa górskiego w Karkonoszach*, red. S.A. Jawor i in., Jelenia Góra 2002, s. 17 i n.

² K. Morozowicz, P. Halemba, *Ratownictwo górskie. Psychologiczne i organizacyjne aspekty zarządzania bezpieczeństwem w górach*, Katowice 2012, s. 11 i n.

i na zorganizowanych terenach narciarskich³ (dalej: ustawa o bezpieczeństwie w górach). Zgodnie z treścią tego przepisu jest to osoba, która spełnia wymagania określone w ustawie o Państwowym Ratownictwie Medycznym⁴ dla lekarza systemu, pielęgniarki systemu, ratownika medycznego lub ratownika oraz posiada uprawnienia ratownicze lub instruktorskie w zakresie ratownictwa górskiego oraz specjalistyczną wiedzę z zakresu technik ratownictwa górskiego i topografii obszaru, na którym działa dany podmiot uprawniony do wykonywania ratownictwa górskiego, zatrudniona lub pełniąca służbę w tym podmiocie, lub będąca członkiem tego podmiotu.

Szczegółowe wymagania stawiane kandydatom na członków wyżej wskazanych podmiotów (ratowników górskich) wynikają z przepisów wewnętrznych wydawanych przez podmioty uprawnione do wykonywania ratownictwa górskiego (zob. Statuty GOPR⁵ i TOPR⁶; Regulamin Służby Górskiej GOPR; Regulamin Straży Ratunkowej TOPR zwany dalej Regulaminem Straży⁷; Zarządzenie Naczelnika TOPR nr 5/2012 z dnia 25 maja 2012 r., określające szczegółowe wymagania oraz zasady przeprowadzania egzaminów i sposób powoływania komisji egzaminacyjnej w celu przyjęcia w poczet członków kandydatów TOPR⁸, zwane dalej Zarządzeniem Naczelnika TOPR).

W ustawie o bezpieczeństwie w górach zdefiniowano także pojęcie ratownika narciarskiego (art. 2 pkt 10). Pod tym pojęciem rozumie się osobę spełniającą wymagania określone w ustawie o ratownictwie dla lekarza systemu, pielęgniarki systemu, ratownika medycznego lub ratownika lub posiadającą ważne zaświadczenie o ukończeniu kursu w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy, o którym mowa w art. 13 ust. 1 pkt 3 tej ustawy, oraz która ukończyła szkolenie w zakresie transportu osób potrzebujących pomocy na zorganizowanych terenach narciarskich, organizowane przez podmioty uprawnione do wykonywania ratownictwa górskiego.

W tym kontekście warto odnotowania są jeszcze dwie definicje legalne zawarte w ustawie o bezpieczeństwie w górach, a mianowicie definicje ratownictwa górskiego (art. 2 pkt 7) i ratownictwa narciarskiego (art. 2 pkt. 8). Pod pojęciem ratownictwa górskiego rozumie się organizowanie i udzielanie pomocy osobom, które uległy wypadkowi lub są narażone na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia w górach oraz transportowanie zwłok z gór, natomiast termin ratownictwo narciarskie jest definiowany jako organizowanie i udzielanie pomocy osobom, które uległy wypadkowi lub są narażone na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia na zorganizowanych terenach narciarskich.

³ Dz.U. z 2011 r. Nr 208, poz. 1241.

⁴ Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (tekst jednolity: Dz.U. z 2017 r., poz. 2195).

⁵ <http://www.gopr.pl/gopr/statut-gopr> (dostęp: 28.12.2016).

⁶ <http://www.topr.pl/images/dokumenty/Statut%20TOPR%202012.pdf> (dostęp: 28.12.2016).

⁷ <http://www.topr.pl/images/dokumenty/REGULAMIN%20STRA%afY%20RATUNKOWEJ.pdf> (dostęp: 28.12.2016).

⁸ http://www.topr.pl/html/docs/zarzadzenie_okreslajace_szczegolowe_zasady_przyjecia_w_poczet_czlonkow_TOPR.pdf (dostęp: 28.12.2016).

Przez zorganizowany teren narciarski rozumie się ogólnie udostępnione i odpowiednio naśnieżone lub z odpowiednio przygotowanym sztucznym podłożem, oznaczone i zabezpieczone tereny przeznaczone do uprawiania narciarstwa lub snowboardingu, znajdujące się przy urządzeniach transportu linowego lub taśmowego przeznaczonych do transportu osób, a także narciarskie trasy biegowe oraz parki narciarskie i pólka ćwiczebne (art. 2 pkt 13 ustawy o bezpieczeństwie w górach).

Jak widzimy, w przeciwieństwie do ratownika narciarskiego, którym może być osoba co najmniej posiadająca ważne zaświadczenie o ukończeniu kursu w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy, ratownikiem górskim może być osoba spełniająca wymagania dla lekarza systemu, pielęgniarki systemu, ratownika medycznego lub ratownika, o których mowa w ustawie o ratownictwie. Stosownie do treści art. 10 ustawy o ratownictwie zawód ratownika medycznego może wykonywać osoba: 1) posiadająca pełną zdolność do czynności prawnych; 2) której stan zdrowia pozwala na wykonywanie tego zawodu; 3) wykazująca znajomość języka polskiego w stopniu wystarczającym do wykonywania tego zawodu; 4) spełniająca następujące wymagania: a) ukończyła studia wyższe na kierunku (specjalności) ratownictwo medyczne lub b) ukończyła publiczną szkołę policealną lub niepubliczną szkołę policealną o uprawnieniach szkoły publicznej i posiada dyplom potwierdzający uzyskanie tytułu zawodowego „ratownik medyczny”, lub c) posiada dyplom wydany w państwie innym niż: państwo członkowskie Unii Europejskiej, Konfederacja Szwajcarska lub państwo członkowskie Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – strona umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, uznany w Rzeczypospolitej Polskiej za równoważny z dyplomem uzyskiwanym w Rzeczypospolitej Polskiej, potwierdzającym tytuł zawodowy ratownika medycznego, lub d) posiada kwalifikacje do wykonywania zawodu ratownika medycznego nabyte w państwie członkowskim Unii Europejskiej, Konfederacji Szwajcarskiej lub państwie członkowskim Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – stronie umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, uznane w Rzeczypospolitej Polskiej zgodnie z ustawą z dnia 22 grudnia 2015 r. o zasadach uznawania kwalifikacji zawodowych nabytych w państwach członkowskich Unii Europejskiej⁹. Z kolei ratownikiem (art. 13 ustawy o ratownictwie) może być osoba: 1) posiadająca pełną zdolność do czynności prawnych; 2) zatrudniona lub pełniąca służbę w jednostkach współpracujących z systemem, o których mowa w art. 15, lub będąca członkiem tych jednostek; 3) posiadająca ważne zaświadczenie o ukończeniu kursu w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy i uzyskaniu tytułu ratownika; 4) której stan zdrowia pozwala na udzielanie kwalifikowanej pierwszej pomocy.

Jak wspomniano wyżej, ratownikiem może być osoba zatrudniona lub pełniąca służbę w jednostkach współpracujących z systemem lub będąca członkiem tych jednostek. Jednostkami współpracującymi z systemem są służby ustawowo powołane do niesienia pomocy osobom w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego, w szczególności: jednostki organizacyjne Państwowej Straży Pożarnej, jednostki ochrony przeciwpożarowej włączone do krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego, podmioty uprawnione

⁹ Tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 65.

do wykonywania ratownictwa górskiego na podstawie przepisów ustawy o bezpieczeństwie w górach, podmioty uprawnione do wykonywania ratownictwa wodnego na podstawie przepisów ustawy z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych¹⁰, inne jednostki podległe lub nadzorowane przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych i Ministra Obrony Narodowej.

Jednostkami współpracującymi z systemem mogą być społeczne organizacje ratownicze, które w ramach swoich zadań ustawowych lub statutowych są obowiązane do niesienia pomocy osobom w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego, jeżeli zostaną wpisane do rejestru jednostek współpracujących z systemem.

Jednostki współpracujące z systemem udzielają kwalifikowanej pierwszej pomocy osobom znajdującym się w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego.

Ratownikiem górskim może być tylko osoba zatrudniona lub pełniąca służbę w podmiocie uprawnionym do wykonywania ratownictwa górskiego lub będąca członkiem tego podmiotu. Stosownie do treści art. 5 ustawy o bezpieczeństwie w górach ratownictwo górskie mogą wykonywać Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe (GOPR), Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe (TOPR) oraz inne podmioty, jeżeli uzyskały zgodę ministra właściwego do spraw wewnętrznych. Minister, w drodze decyzji administracyjnej, udziela zgody na wnioszek podmiotu ubiegającego się o jej udzielenie pod warunkiem spełnienia wymagań określonych w art. 5 ust. 2 ustawy o bezpieczeństwie w górach, tj. zapewnienia stanu gotowości do wykonywania ratownictwa górskiego na obszarze, na którym zamierza działać podmiot ubiegający się o udzielenie zgody, dysponowania kadrą ratowników górskich w liczbie niezbędnej do zapewnienia stanu gotowości oraz sprzętu specjalistycznego, środków transportu i łączności niezbędnych do wykonywania ratownictwa górskiego.

GOPR jest zarejestrowanym stowarzyszeniem o zasięgu ogólnokrajowym, posiadającym oddziały terenowe – zwane grupami regionalnymi – które posiadają osobowość prawną (Grupa Karkonoska GOPR, Grupa Wałbrzysko-Kłodzka GOPR, Grupa Jurajska GOPR, Grupa Beskidzka GOPR, Grupa Podhalańska GOPR, Grupa Krynicka GOPR, Grupa Bieszczadzka GOPR). Terenem działania GOPR jest obszar RP, ze szczególnym uwzględnieniem regionów górskich. GOPR może działać również poza granicami RP (§ 2 Statutu GOPR). Zadaniem GOPR, w tym członków – ratowników górskich, jest nie tylko niesienie pomocy w górach ludziom, których zdrowie lub życie jest zagrożone, lecz także zapobieganie wypadkom w górach czy też ochrona środowiska górskiego (§ 7 Statutu GOPR).

Podobne zadania wykonuje wspomniany wyżej TOPR. TOPR jest stowarzyszeniem, którego terenem działania jest obszar RP, a w wyjątkowych okolicznościach obszar innych państw (§ 2 Statutu TOPR). Działalność ratownicza TOPR skupia się zasadniczo na obszarze Tatr. Do zadań TOPR należy w szczególności organizowanie i prowadzenie ratownictwa i ochrony ludności, w tym poprzez prowadzenie ratownictwa górskiego i narciarskiego oraz pomoc ofiarom katastrof i klęsk żywiołowych w kraju i za granicą, ochrona

¹⁰ Tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 656.

środowiska naturalnego, w szczególności poprzez działania na rzecz ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego w górach (§ 3 Statutu TOPR).

Jak wspomniano wyżej, przepisy wewnętrzne podmiotów uprawnionych do wykonywania ratownictwa górskiego określają szczegółowe wymagania stawiane kandydatom na ratowników górskich przyjmowanych w poczet członków tych podmiotów. Członkostwo w podmiotach uprawnionych do wykonywania ratownictwa górskiego może mieć różny charakter. Członkowie GOPR dzielą się na (§ 9 ust. 1 Statutu GOPR): a) kandydatów, b) członków rzeczywistych, c) członków honorowych, d) członków wspierających. Członkowie GOPR, z wyjątkiem członków honorowych, zrzeszeni są w jednej z grup GOPR – oddziałach terenowych (np. Krynicka Grupa GOPR, Beskidzka Grupa GOPR). Natomiast członkowie TOPR dzielą się na (§ 5 ust.1 Statutu TOPR): a) członków honorowych, b) członków czynnych, c) członków dożywotnich i d) członków kandydatów. Co warto podkreślić, w strukturze organizacyjnej TOPR wyodrębniono Straż Ratunkową TOPR, której zadaniem jest w szczególności organizowanie, koordynowanie i bezpośrednie prowadzenie działań ratowniczych w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich oraz kierowanie nimi, organizowanie i prowadzenie szkolenia ratowników górskich i narciarskich oraz opracowanie komunikatów lawinowych. Powołany wyżej Regulamin Straży określa prawa i obowiązki członków Straży Ratunkowej oraz jej organizację. Regulamin Straży ustala stopnie dla ratowników górskich, członków Straży Ratunkowej: a) kandydat; b) ratownik górski; c) starszy Ratownik górski; d) instruktor aspirant ratownictwa górskiego; e) instruktor ratownictwa górskiego; f) starszy instruktor ratownictwa górskiego; g) instruktor Senior.

Członkami TOPR i GOPR mogą być zarówno obywatele RP, jak i cudzoziemcy. Przepisy wewnętrzne podmiotów uprawnionych do wykonywania ratownictwa górskiego określają szczegółowe wymagania stawiane osobom ubiegającym się o status członka ww. kategorii. Dokonując pewnej egzemplifikacji, należy zwrócić uwagę, że członkami wspomnianych podmiotów mogą być tylko osoby posiadające pełną zdolność do czynności prawnych. Od kandydatów na członków ww. organizacji (ratowników górskich) wymaga się odpowiedniego stanu zdrowia potwierdzonego stosownym zaświadczeniem o braku przeciwwskazań do podejmowania działań w charakterze ratownika, posiadania osiągnięć górskich, odpowiedniej sprawności fizycznej, umiejętności jazdy na nartach w różnych warunkach terenowych (narciarstwo wysokogórskie i na trasach przygotowanych), znajomości technik wspinaczkowych, zasad asekuracji i autoratownictwa podczas wspinaczki skalnej, znajomości topografii terenu górskiego (zob. § 7 Regulaminu Straży oraz § 2 i § 5 Zarządzenia Naczelnika TOPR). Członkiem czynnym Straży Ratunkowej wraz z uzyskaniem stopnia ratownika górskiego może być osoba, która (§ 9 Regulaminu Straży): a) ukończy staż kandydacki określony przez Zarząd TOPR (w przypadku GOPR staż kandydacki trwa od 2 do 5 lat – zob. § 10 ust. 2 Statutu GOPR); b) ukończy cały zakres szkolenia podstawowego wraz z pozytywnym zaliczeniem egzaminów końcowych szkolenia podstawowego; program szkolenia podstawowego oraz zasady przeprowadzania egzaminów określa Naczelnik; c) spełni wymagania aktywności górskiej konieczne do odbycia stażu kandydackiego określone przez Naczelnika; d) wypracuje co najmniej 240 godzin pracy społecznej

rocznie; do wymaganego limitu zalicza się czas poświęcony na szkolenie w zakresie kursu podstawowego i szkoleń w zakresie kursu Kwalifikowanej Pierwszej Pomocy do wysokości 120 godzin rocznie; pozostałe godziny winny być wypracowane podczas dyżurów i interwencji; e) weźmie udział w co najmniej pięciu wyprawach ratunkowych w okresie stażu kandydackiego.

Odpowiednikiem Straży Ratunkowej w przypadku GOPR jest Służba Górską. Szczegółowe prawa i obowiązki Służby Górskiej, wymagania kwalifikacyjne, zasady uzyskiwania stopni służbowych oraz przenoszenia w stan pozasłużbowy określa Regulamin Służby Górskiej uchwalony przez Zarząd Główny. W skład Służby Górskiej wchodzi członkowie rzeczywisti i kandydaci (§ 45 ust. 2 Statutu GOPR). Regulamin Służby Górskiej w zależności od stopnia wykształcenia przewiduje następujące stopnie ratownicze: a) ratownik górski – kandydat, b) ratownik górski, c) starszy ratownik górski, d) instruktor ratownictwa górskiego, e) starszy instruktor ratownictwa górskiego. Przełożonym Służby Górskiej jest naczelnik grupy.

Co warto podkreślić, Regulamin Służby Górskiej zrównuje prawa i obowiązki ratowników górskich bez względu na ich status prawny (ratowników zawodowych i ratowników ochotników). Stosownie do jego treści w działalności ratowniczej członków Służby Górskiej istnieje zasada pełnej integracji praw i obowiązków, które są jednakowe dla wszystkich ratowników, bez względu na ich osobisty status, tj. pełnej ochotniczości lub zawodowego związania z GOPR. Regulamin przewiduje także możliwość wezwania i dopuszczenia do akcji lub wyprawy ratunkowej osób niebędących członkami Służby Górskiej. Może to nastąpić w stanie wyższej konieczności. Do osób tych w czasie trwania działań ratowniczych stosuje się przepisy Regulaminu tak, jakby były one członkami Służby Górskiej¹¹.

Do zadań Służby Górskiej należy prowadzenie działalności ratowniczej. Służba Górską wykonuje swe zadania w ramach poszczególnych grup (np. Beskidzka Grupa GOPR, Krynicka Grupa GOPR).

Analogicznie jak w przypadku ratowników górskich – członków TOPR, wysokie wymagania dotyczą kandydatów i członków rzeczywistych GOPR. Oprócz Statutu GOPR szczegółowe wymagania kwalifikacyjne dla poszczególnych stopni ratowniczych Służby Górskiej GOPR określa tabela stanowiąca załącznik Nr 1 do Regulaminu Służby Górskiej.

Zarząd grupy regionalnej GOPR przy nadawaniu stopni służbowych: ratowników górskich – kandydatów i ratowników górskich, może w drodze wyjątku zwolnić kandydata z niektórych kwalifikacji specjalistycznych wymienionych w załączniku Nr 1 – z wyjątkiem kursu ratownictwa I stopnia, jeżeli ta osoba będzie w Służbie Górskiej wykorzystywana wyłącznie jako specjalista w rozumieniu rozdziału I, ust. 3, pkt a) Regulaminu Służby Górskiej (np. pilot transportu powietrznego, przewodnik psów ratowniczych).

Kandydatem może być osoba pełnoletnia, przyjęta w poczet członków uchwałą zarządu grupy na wniosek naczelnika grupy. Od kandydata wymaga się m.in.: a) odpowiedniego wieku (18–35 lat), b) zamieszkiwania na terenie działania grupy regionalnej

¹¹ Zob. K. Morozowicz, P. Halemba, *Ratownictwo...*, s. 39.

GOPR, c) dobrego stanu zdrowia, d) wysokiej sprawności fizycznej, w tym umiejętności jazdy na nartach, e) wiedzy medycznej, f) wiedzy z zakresu topografii i wiedzy o górach. Staż kandydacki trwa od 2 do 5 lat. Członkowie rzeczywiści wprowadzający do GOPR członka – kandydata są zobowiązani do prowadzenia go w trakcie całego stażu kandydackiego.

Zaostrzone kryteria dotyczą osób ubiegających się o kolejne stopnie ratownicze, w tym ratownika górskiego i starszego ratownika górskiego. Stopień służbowy ratownika górskiego uzyskuje ratownik górski – kandydat, który na wniosek naczelnika grupy został uchwałą zarządu grupy regionalnej przyjęty w poczet członków rzeczywistych GOPR oraz złożył uroczyste przyrzeczenie. Stopień służbowy starszego ratownika górskiego uzyskuje ratownik górski posiadający kwalifikacje określone w załączniku Nr 1. Stopień starszego ratownika górskiego nadaje zarząd grupy na wniosek naczelnika grupy.

Dla członków Służby Górskiej i pracowników zatrudnionych i działających w Biurze Zarządu Głównego GOPR bezpośrednim zwierzchnikiem – kierownikiem zakładu pracy jest naczelnik GOPR. Dla członków Służby Górskiej i pracowników zatrudnionych i działających w grupach regionalnych GOPR – bezpośrednim zwierzchnikiem oraz kierownikiem zakładu pracy jest naczelnik grupy regionalnej GOPR. Naczelnik grupy regionalnej jest równocześnie zwierzchnikiem wszystkich członków Służby Górskiej wchodzących w skład danej grupy regionalnej GOPR.

Podstawą powołania członka Służby Górskiej do służby jest: a) jego zgłoszenie się z propozycją odbycia służby, przyjęte przez naczelnika grupy regionalnej GOPR, jego zastępcę lub osobę przez nich wyznaczoną, b) wezwanie do odbycia dyżuru, udziału w wyprawie ratunkowej i akcji oraz szkoleniu bądź innych czynnościach służbowych. Wezwania do służby dokonuje naczelnik grupy regionalnej GOPR, jego zastępca lub inne osoby przez nich upoważnione.

Członek Służby Górskiej nie może odmówić pełnienia służby, do której został wezwany, z wyjątkiem przypadków, gdy: a) jest niezdolny do niej w rozumieniu ogólnie w tym względzie obowiązujących przepisów, b) nie zostanie zwolniony przez pracodawcę, uczelnię lub szkołę, c) zaistniały inne nadzwyczajne okoliczności, które uniemożliwiają jego udział w służbie.

Przełożonym w służbie jest naczelnik grupy regionalnej GOPR, jego zastępca lub wyznaczone przez nich osoby.

Podstawowym obowiązkiem członków Służby Górskiej jest ratowanie zdrowia i życia ludzkiego wszędzie tam, gdzie są one zagrożone, w szczególności w górach, oraz odpracowanie godzin społecznych w wymiarze i według zasad określonych w Regulaminie Służby Górskiej. Członkowie Służby Górskiej mają obowiązek wypracowania co najmniej 120 godzin społecznych na rzecz GOPR w ciągu okresu rozliczeniowego trwającego 1 rok. Ponadto członek Służby Górskiej jest obowiązany w szczególności: a) bezwzględnie podporządkować się poleceniom kierowników akcji (wypraw), b) wykonywać dokładnie i ściśle oraz w wyznaczonych terminach polecenia przełożonych w służbie, c) przestrzegać terminowości i punktualności stawiania się do służby i jej zakończenia, d) przebywać w służbie przez cały czas na to przewidziany i nie opuszczać jej bez zgody przełożonego w służbie, e) czas służby przeznaczyć na wykonanie nałożonych zadań,

powiadamiając przełożonego o ich wykonaniu, f) zachowywać się z godnością w służbie i poza nią, g) dbać o honor sztandaru, imienia, odznaki i oznaczenia stroju służbowego; nie dopuszczać do użytkowania odznaki i oznaczenia stroju służbowego przez osoby niebędące członkami Służby Górskiej, h) używać ekwipunku, sprzętu, materiałów i urządzeń GOPR zgodnie z ich przeznaczeniem i w sposób określony instrukcjami, jeśli takie zostały wydane, i) pełnić służbę w przydzielonym ubiorze i ekwipunku oraz nosić opaskę służbową, j) troszczyć się o mienie GOPR, k) współdziałać w służbie – jeśli zajdzie taka potrzeba – z przedstawicielami administracji rządowej i samorządowej oraz instytucji i jednostek gospodarczych, l) na bieżąco kontrolować stan swego zdrowia i dbać o pełną dyspozycyjność w służbie potwierdzoną wpisem do książeczki zdrowia członka Służby Górskiej, ł) uczestniczyć w obowiązkowych szkoleniach, sprawdzianach, zawodach i pokazach GOPR, m) przestrzegać w służbie przepisów BHP, przepisów przeciwpożarowych, ustawy o wychowaniu w trzeźwości oraz przepisów granicznych.

Wraz z uzyskaniem statusu ratownika górskiego nabywa się szereg uprawnień. Jednym z nich jest posiadanie ochrony przysługującej funkcjonariuszom publicznym podczas wykonywania zadań ratowniczych. Stosownie do treści art. 5 ust. 1 ustawy o ratownictwie osoba udzielająca pierwszej pomocy, kwalifikowanej pierwszej pomocy oraz podejmująca medyczne czynności ratunkowe korzysta z ochrony przewidzianej w ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny¹² dla funkcjonariuszy publicznych. Co warto podkreślić, norma ta dotyczy nie tylko ratowników górskich, lecz jej hipotezą objęto wszystkie osoby niosące pomoc w stanie nagłego zagrożenia zdrowia lub życia. Podobny przepis, odnoszący się już *stricte* do ratowników górskich i narciarskich, odnajdujemy w ustawie o bezpieczeństwie w górach (art. 11). Warto zauważyć, że stosownie do treści art. 11 ust. 2 tej ustawy, w przypadku gdy wykonywane przez ratownika górskiego lub ratownika narciarskiego działania ratownicze polegają na udzieleniu pierwszej pomocy, kwalifikowanej pierwszej pomocy lub podjęciu medycznych czynności ratunkowych, może on poświęcić dobra osobiste innej osoby, inne niż życie lub zdrowie, a także dobra majątkowe, w zakresie, w jakim jest to niezbędne do ratowania życia lub zdrowia osoby znajdującej się w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego.

Ratownik górski i ratownik narciarski posiadający uprawnienia ratownika medycznego, o którym mowa w ustawie o ratownictwie, przy wykonywaniu działań ratowniczych mogą wykonywać medyczne czynności ratunkowe ze wskazaniami aktualnej wiedzy medycznej oraz z należytą starannością. Pod pojęciem medycznych czynności ratunkowych rozumie się świadczenia opieki zdrowotnej w rozumieniu przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych¹³, udzielane przez jednostkę systemu, o której mowa w art. 32 ust. 1 pkt. 2 ustawy o ratownictwie, w warunkach pozaszpitalnych, w celu ratowania osoby w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego (art. 3 pkt 3 ustawy o ratownictwie). W przypadku ratowników górskich i narciarskich będą to przede wszystkim czynności bezpośrednio zmierzające do ratowania życia i zdrowia.

¹² Tekst jednolity: Dz.U. z 2017 r., poz. 2204.

¹³ Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (tekst jednolity: Dz.U. z 2017 r., poz. 1938).

Zgodnie z art. 13 ustawy o bezpieczeństwie w górach ratownik górski i ratownik narciarski podczas pełnienia obowiązków służbowych mają prawo korzystać z urządzeń transportu linowego lub taśmowego przeznaczonych do transportu osób w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich bezpłatnie i poza kolejnością na podstawie ważnej legitymacji służbowej. Ratownik górski oraz ratownik górski z psem ratowniczym mają prawo bezpłatnego wstępu na teren parku narodowego i rezerwatu udostępnionego dla ruchu turystycznego na podstawie ważnej legitymacji służbowej.

Pracodawca osoby będącej ratownikiem górskim jest obowiązany zwolnić ją ze świadczenia pracy na czas niezbędny do uczestniczenia w działaniach ratowniczych i do wypoczynku koniecznego po ich zakończeniu. Zwolnienie pracownika ze świadczenia pracy w razie konieczności udziału w działaniach ratowniczych oraz na czas wypoczynku po zakończonej akcji ratowniczej następuje na podstawie pisemnego zaświadczenia wystawionego przez podmiot uprawniony do wykonywania ratownictwa górskiego określającego czas trwania akcji ratowniczej i czas wypoczynku, który nie może być dłuższy niż 12 godzin na dobę. Za czas zwolnienia ze świadczenia pracy ratownik górski zachowuje prawo do wynagrodzenia ustalonego w sposób określony w przepisach wydanych na podstawie art. 297 Kodeksu pracy¹⁴.

3. Podsumowanie

W niniejszym artykule poddano analizie wybrane regulacje prawne określające status prawny ratowników górskich. Przede wszystkim skupiono się na przepisach regulujących wymagania stawiane kandydatom na ratowników górskich oraz przyznających szczególne uprawnienia ratownikom górskim. Wysokie wymagania stawiane kandydatom w zakresie znajomości topografii terenu, wiedzy o górach, wiedzy medycznej, sprawności fizycznej, umiejętności jazdy na nartach i technik wspinaczki skalnej, w tym asekuracji i autoratownictwa, doświadczenia górskiego czy też znajomości historii podmiotu uprawnionego do wykonywania ratownictwa górskiego (TOPR, GOPR) powodują, że ratownikiem górskim mogą być tylko nieliczni. Nie ulega wątpliwości, że tak wysokie wymagania są uzasadnione szczególnie trudnymi warunkami prowadzenia akcji ratowniczych w górach. Niedostatecznie wyszkolony ratownik stanowiłby zagrożenie dla samego siebie, osób, które uległy wypadkom w górach, oraz innych uczestników działań ratowniczych.

Ratownicy górscy posiadają szereg uprawnień, w tym ochronę przysługującą funkcjonariuszom publicznym. Pracodawca jest zobowiązany zwolnić ratownika górskiego ze świadczenia pracy na czas niezbędny do uczestniczenia w działaniach ratowniczych oraz na czas wypoczynku po zakończeniu akcji ratowniczej, nie dłuższy jednak niż 12 godzin na dobę.

¹⁴ Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (tekst jednolity: Dz.U. z 2018 r., poz. 917).